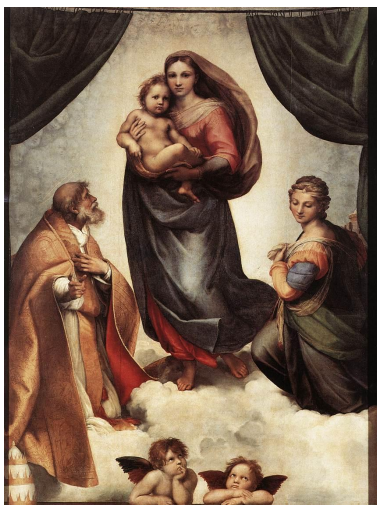

1. JEESEUSE EMA MAARJA JA EMAPOOLNE VANAEMA ANNA

Otseses tõlkes oleks itaaliakeelne sõna MADONNA eesti keeles ‘mu emand’, mis oligi endine daami kõnetussõna Itaalias. Prantsuse keeles on selle sõna vaste *madame* ja inglise keeles *my lady*. Kuid *madonna* on itaallastele samas ka Jumalaema, nii nagu prantslastele *Notre-Dame* ja inglastele *Our Lady*. Eestlased eelistavad sõnale Jumalaema nime *Maarja*.

Maarja kultus on palju noorem kui ristiusk ehk kristlus. Neljas evangeeliumis kohtame Maarjat Jeesuse kõrval harva. Jeesuse sündi kirjeldavad oma evangeeliumides üksnes Matteus ja Luukas. Johannes mainib veel, et Maarja nägi pealt ka Jeesuse ristilöömist ja surma.

Madonnapildid kujutavadki Maarjat umbes aastase või kaheaastase poja Jeesusega. Tihti on madonnapiltidel ka teine samavanune poisslaps – Ristija Johannes. Me ju teame, et selles vanuses ei saanud need kaks poissi koos viibida. Ometi muudab kolmanda isiku juuresolek piltide kompositsiooni huvitavamaks ning sõnumi lapsesõbralikumaks.

Raffael. *Sixtuse madonna*.
Vanade Meistrite Galerii, Dresden

Leonardo da Vinci. *Madonna värtnaga*.
Originaali asukoht teadmata

Kuulsaim madonnapiltide viljeleja on itaalia kõrgrenessansi suurmeister **Raffael** (1483–1520). Tema “Sixtuse madonna” (*praegu Dresdeni Vanade Meistrite Galeriis Saksamaal*), “Ilus aednikunaine” (*praegu Louvre’is*) ning “Madonna roheluses” (*praegu Viinis*) esindavad kõige paremini kõrgrenessansi kunstiideaal. Kunstnik ülistab oma madonnadega eelkõige emadust. Maarja inimlikust näost õhkub erilist õrnust ja luulelisust. “Sixtuse madonna” on nime saanud 440. aastal märtrisurma surnud paavsti Sixtus III järgi, keda näeme maali vasakul serval; paremal põlvitab Püha Barbara, kes oli pildi tellija perekonna kaitsepühak¹. Ettevaatust! *Sixtuse madonna* ja *Sixtuse kabel* on kaks erinevat mõistet. Kui Raffaeli maali originaal on Dresdenis, paikneb Sixtuse kabel Vatikani künkal Roomas (Peetri kiriku kõrval). Kabeli lasi 15. sajandi lõpul ehitada paavst Sixtus IV. Seega lahutab kaht sama nime kandvat paavsti umbes 1000 aastat.

Niisama paeluvad on ka **Leonardo da Vinci** (1452–1519) madonnapildid. Tema “Madonna värtnaga” (*meie „Kunstilloo” kaanel*), mis rööviti ühest Inglismaa erakogust 2003. aasta suvel, pole siiani üles leitud. Ermitaaži valduses olev miniatuurne “Madonna Litta” (42 x 33 cm) on üks kaunimaid emadust ülistavaid pilte maailma kunstajaloos.

* * *

¹ Pildi tellis Raffaelilt Rooma paavst Julius II, kelle õige nimi oli Giuliano della Rovere (paavst aastatel 1503 – 1513)

Täiskasvanud Jeesus ise oma perekonnasse eriti kiindunud polnud. Ta ei pidanud üldse veresugulust tähtsaks. Et selles veenduda, loeme üht lõiku Markuse evangeeliumist:

Siis tulid Jeesuse ema ja ta vennad, ja väljas seistes lasksid nad teda kutsuda. Ja rahvahulk istus Jeesuse ümber, kui talle öeldi: “Vaata, su ema ja su vennad ja su õed otsivad sind väljas!” Ent Jeesus vastas neile: “Kes on mu ema ja vennad?” Ja silmitsedes neid, kes istusid ringis ta ümber, ütles ta: “Ennäe, mu ema ja mu vennad! Sest kes iganes teeb Jumala tahtmist, see on mu vend ja õde ja ema.”

Pole usutav, et Jeesus üldse oma pereliikmeid armastanud poleks. Eelnev näide viitab sügavamale elufilosoofiale. Mõttekaaslasest saab aja jooksul veelgi lähedasem inimene kui õde või vend. Kõik viitab sellele, et Jeesuse lähisugulased ei uskunud, et üks nende pere liige on Messias. Just kodukohas oli uue õpetuse aluspanijal kõige väiksem edu. Matteuse evangeeliumi kohaselt sai talle siin osaks täielik läbikukkumine:

Ja ta tuli oma kodukohta ja õpetas nende sünagoogis, nii et nad hämmastusid ja ütlesid: “...Eks ta ole see puusepa poeg? Eks tema ema hüüta Maarjaks ja ta vendi Jaakobuseks ja Joosepiks ja Siimonaks ja Juudaks? Ja eks ta õed ole kõik meie juures? Kust siis talle see kõik on tulnud?”

Ja nad kõik põlastasid teda. Aga Jeesus ütles neile:

“Kuskil ei austata prohvetit vähem kui ta oma kodukohas ja oma majas.”

Ja ta ei teinud seal kuigi palju vägevaid tegusid nende uskmatuse pärast.

Leonardo da Vinci. Maarja lapse ja püha Annaga. Louvre, Pariis

Ka Jeesuse **emapoolne vanaema Anna** pole kunstiteostes sugugi harva esinev tegelane. Leonardo da Vinci Louvre’is paikneval maalil “Neitsi Maarja lapse ja püha Annaga” istub Maarja oma ema süles, kahe käega toetab ta poega, kes veel ei kõnni; viimane omakorda hoiab lambatalle, viidates ohvrile, mille ta kunagi lunastamise märgiks peab tooma. Maal üllatab oma täiusliku kompositsiooniga: kõik tegelased moodustavad kolmnurga või püramiidi, milles tipus troonib Jeesuse vanaema Anna, kelle hoolitsev pilk on tütrele ja lapselapsel.

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Milline on Jumalaema levinuim vaste itaalia, prantsuse ja inglise keeles?
2. Millist sõna eelistavad eestlased sõnale Jumalaema?
3. Millises maailmamuseumis paikneb Raffaeli „Sixtuse madonna” originaal?
4. Kuidas eristad mõisteid *Sixtuse kabel* ja *Sixtuse madonna*?

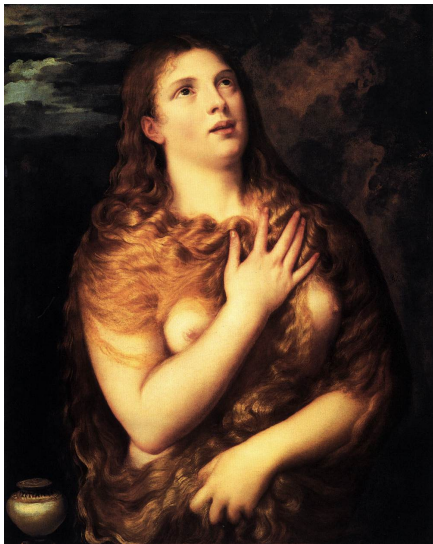
5. Kus saab praegu imetleda Leonardo da Vinci imekauni „Madonna värtnaga” originaali?
6. Kui tähtis oli Jeesusele veresugulus?
7. Kas Jeesuse perekond uskus, et üks nende pere liige on Messias? Põhjenda oma arvamust.
8. Millist eesnime kandis Jeesuse emapoolne vanaema?
9. Kes on Jeesuse õpetuse järgi sinu ligimene?
10. Milline madonnapilt on sinule kõige armsam? Põhjenda.

2. MAARJA MAGDALEENA

Jeesusel oli peale 12 jüngri ka naisõpilasi, kes jäid talle truuks surmani ja mängisid ka hiljem tähtsat rolli tema õpetuse levitamisel. Nendest kuulsaim on kindlasti Maarja Magdala külast, keda hakati kutsuma MAARJA MAGDALEENAKS. Tolle aja keelepruugi kohaselt oli ta “vaevatud seitsmest kurjast vaimust”, mis tähendab, et ta kannatas väliselt seletamatu närvihaiguse all. Eestlased ütlevad seesuguste inimeste kohta: ta on kiiksuga. Oma hella hääletooniga rahustas Jeesus seda segipaisatud olendit. Just see naine jäi õpetajale truuks viimse surmahetkeni. Maarja Magdaleenaks peetakse ka seda naist, kes Jeesuse sõnade kohaselt “on palju armastanud” ehk teisisõnu oli õpetajaga kohtumiseni prostituut. Selle naise ja Jeesuse kohtumist kirjeldab Luukas nii:

Aga üks variseridest² palus teda enda poole sööma. Ja Jeesus läks variseri kotta ja istus lauda. Ja vaata, linnas oli keegi patune naine, ja kui see sai teada, et Jeesus istub variseri majas lauas, tõi ta albasterrista³ mürriõliga ja astus tema taha ja jalgade juurde, hakkas nuttes tema jalgu kastma pisaratega ja kuivatas neid oma juustega ja suudles tema jalgu ja võidis neid mürriõliga.

Pattu kahetsev Maarja Magdaleena on paljude kunstnike lemmikkangelane. Tihti näeme teda muuseumide seintel täiesti alasti, ainsaks kehakatteks maani ulatuvad juuksed.

Tizian. Püha Maarja Magdaleena.
Palazzo Pitti muuseum, Firenze

G. de La Tour. Maarja Magdaleena.
Louvre, Pariis

Internetiportaal Olga's Gallery pakub meile viis erinevat maali küünlavalgel mõtisklevast Maarja Magdaleenast, mille autoriks on **Georges de La Tour** (1593–1652). Paljud kunstnikud paigutavad tihti selle “palju armastanud naise” pattu kahetsema lausa kõrbesse. Et

² **variser** – *siin*: Jeesuse päevil usulis-poliitilise partei liige (neile kuulus kohalik võim); õigeusklik juut, kes pidas sõnasõnalt kinni pühakirjast; *tänap.*: silmakirjateener

³ **alabaster** – valge peeneteraline kipsi teisend

selles veenduda, vaadake, palun, Internetist reproduktsiooni prantsuse realisti **Honoré Daumier** (1808–1879) maalist “Maarja Magdaleena kõrbes” (originaal asub Tokios). Seesugust patukahetsust vaevalt et kellegi teise kunstniku loomingus üldse leida saab. Naine on suures ekstaasis seljast kiskunud kogu ülakeha katvad riided, ta pea on pööratud kõrgusse, vasakul kerkib ise tehtud viltu vajunud rist. Kõik viitab sellele, et seitse kurja vaimu vaevavad teda endiselt.

Daumier. Maarja Magdaleena kõrbes. Lääne kunsti muuseum, Tokio

Kujutavas kunstis on just sellest naisest saanud kurbuse sümbol. Kõigil Kolgota küngast kujutataval pildidel näeme Maarja Magdaleenat ristipuu all nutmas. Ristilt mahavõtmise puhul embab ta härdalt pisaraid valades Jeesuse jalgu. Kuid kõige kaunimad taiesed Maarja Magdaleenast on need, mis kannavad ladinakeelset pealkirja “NOLI ME TANGERE” (*Ära puuduta mind!*). Nendest piltidest on markantseim see **Tiziani** maal, mis on Londoni Rahvusgalerii uhkuseks. Et mõista maali sisu, tuleb läbi lugeda lõik Johannese evangeeliumist:

Maarja seisis haua kõrval ja nuttis. Kui ta nõnda nuttis, vaatas ta kummargil hauda ja nägi kahte valgeis riideis inglit istuvat seal, kuhu oli pandud Jeesuse ihu, ühte peatsis ja teist jalutsis ja need ütlesid talle: “Naine, miks sa nutad?” Tema vastas: “Nad on mu Issanda ära viinud ja ma ei tea, kus nad on ta pannud.”

Kui ta seda oli öelnud, pöördus ta ümber ja nägi Jeesust seismas, aga ta ei teadnud, et see on Jeesus. Jeesus ütles talle: “Naine, miks sa nutad? Keda sa otsid?” Maarja arvas ta aedniku olevat ja ütles talle: “Issand, kui sina oled ta ära kandnud, siis ütle mulle, kuhu sa ta panid, ja ma ise toon ta ära.”

Ja Jeesus ütles talle: “Maarja!” Too pöördus ümber ja ütles talle heebrea keeles “Rabuni”, see tähendab “Õpetaja”.

Jeesus ütles talle: “Ära puuduta mind, ma ei ole veel üles Isa juurde läinud. Aga mine mu vendade juurde ja ütle neile, et ma lähen üles oma Isa ning oma Jumala ja Teie Jumala juurde.

Maarja Magdaleena tuli ja kuulutas jüngritele: “Ma olen näinud Issandat ja seda kõike ta ütles mulle.”

Seega on Maarja Magdaleena näol tegemist inimesega, kes ristisurma surnud Lunastajat esimesena taas elavana nägi. Sellega on ka seletatav Maarja Magdaleena tähtsus kogu kristliku maailma usundiloos: talle on pühendatud väga palju kirikuid (*neist kuulsaim Pariisi südalinnas 100 meetri kaugusel Concorde'i väljakust*) ning tohutu hulk kunstiteoseid, mille pealkirjaks on “Noli me tangere!”, “Maarja Magdaleena kõrbes”, “Maarja Magdaleena palvetamas” vms.

Peab teadma, et kreeklaste naisenimi **Helena** (tähendus: särav, loitev; ilus Helena, meil Ellen jt.) ja juudi päritoluga nimi Magdaleena (Magdala külast pärit naine) on täiesti erinevad nimed. Mõlemad on tänaseni laialdaselt kasutusel kõigis kristlikes maades. Maarja Magdaleenast on eestlased tuletatud järgmised nimed: Made, Madle, Madli, Magda, Mahta, Mall, Malle, kuid ka Magdaliina, Madleen jt.

Tizian. *Noli me tangere!*
Rahvusgalerii, London

Ivanov. *Noli me tangere!*
Vene Muuseum, Peterburi

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Maarja oli Jeesuse eluajal juutide üks levinumaid naisenimesid. Miks nimetati ühte Jeesuse naisjüngrit Maarja Magdaleenaks?
2. Tolle aja kõnepruugi kohaselt oli Maarja Magdaleena “vaevatud seitsmest kurjast vaimust”. Mida see tähendab?
3. Millist ametit pidas see naine enne kohtumist Jeesusega?
4. Millisena kujutatakse Maarja Magdaleenat kõige sagedamini kujutavas kunstis?
5. Kuidas tõlgid ladinakeelse lause “*Noli me tangere!*” eesti keelde?
6. Millise kunstniku sama nime kandev maal on tuntuim? Kus asub praegu selle maali originaal?
7. Kes olid Jeesuse päevil variserid? Kelle kohta öeldakse *variser* tänapäeval?
8. Kus asub kuulsaim Maarja Magdaleenale pühendatud kirik?
9. Millised eesti naisenimed on tuletatud Maarja Magdaleenast?
10. Kas vene naisenimi Leena on tuletatud HELENast või MAGDALEENast? Põhjenda!

3. LAATSARUSE ÕED MARTA JA MAARJA

Betaania küla asus künnatipul pooleteise tunni tee kaugusel Jeruusalemmast. Seal elas Jeesuse hea sõber Laatsarus, kellel oli kaks õde – Marta ja Maarja. Laatsaruse puhul ei saa kasutada austavat nimetust *apostel*, sest Jeesus nimetas nii üksnes oma 12 jüngrit. (Hiljem hakati apostlikult nimetama ka ristiusu suurimaid levitajaid.) Laatsarus oli lihtsalt Jeesuse õpetuse pooldaja, tema sõber. Laatsaruse majas peatuski Jeesus, kui ta viimast korda Jeruusalemma tuli. Kindlasti oli ta seal ka varem peatunud, sest Laatsarust mainitakse evangeeliumides mitmel korral. Kord oli sõber nii haige, et kõik pidasid teda surnuks. Siis tuli Jeesus ja Laatsarus sai terveks. Ilmsete liialdustega on evangelist Johannes seda episoodi kirjeldanud nii:

Kui nüüd Marta kuulis, et Jeesus tuleb, läks ta kohe talle vastu, aga Maarja jäi koju. Siis ütles Marta Jeesusele: "Issand, kui sina oleksid olnud siin, siis mu vend ei oleks surnud. Aga ma tean nüüdki, et Jumal annab sulle, mida sa iganes Jumalalt palud."

Jeesus ütles talle: "Sinu vend tõuseb üles." Marta ütles talle: "Ma tean, et ta tõuseb üles ülestõusmises viimisel päeval." Jeesus ütles talle: "Mina olen ülestõusmine ja elu. Kes minusse usub, see elab, isegi kui ta sureb." Ükski, kes elab ja usub minusse, ei sure alatiseks. Kas sa usud seda?"

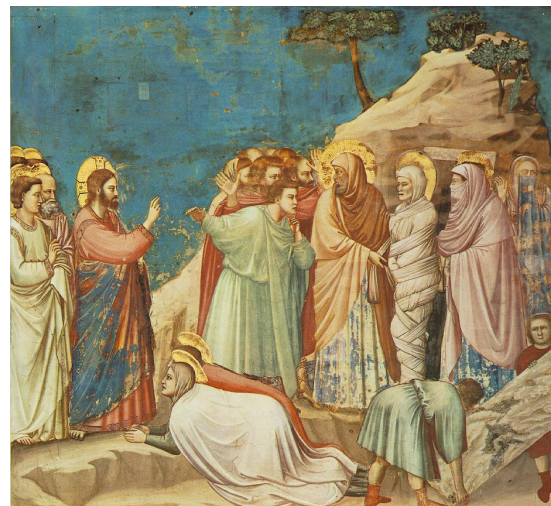
Marta ütles talle: "Jah, Issand, ma usun, et sina oled Messias, Jumala Poeg, kes peab maailma tulema." Ja kui Marta seda oli öelnud, läks ta ja kutsus salaja oma õde Maarjat: "Õpetaja on siin ja kutsub sind." Seda kuuldes tõusis Maarja otsekohe ja tuli tema juurde, sest Jeesus ei olnud jõudnud külasse, vaid oli alles seal paigas, kus Marta oli talle vastu tulnud. Kui nüüd Maarja jõudis sinna, kus oli Jeesus, langes ta teda nähes ta jalge ette maha ja ütles talle: "Issand, kui sina oleksid olnud siin, siis mu vend ei oleks surnud..."

Siis nad veeretaski kivi ära. Aga Jeesus tõstis silmad üles ja ütles: "Ma tänan sind Isa, et sa oled mind kuulda võtnud..." Ja seda öelnud, hõikas ta valju häälega: "Laatsarus, tule välja!"

Surmu tuli välja, jalad ja käed mähistega mähitud ja ta silmade ümber oli seotud higirätik. Jeesus ütles neile: "Päästke ta lahti ning laske tal minna!"

Rembrandt. Laatsaruse elluäratamine.
County Kunstimuuseum, Los Angeles

Giotto. Laatsaruse elluäratamine. Fresko.
Arena kabel Padovas, Itaalia

* * *

Kahest õest meeldis Maarja kindlasti Jeesusele enam. Seda tõestab vastloetud lõik Johannese evangeeliumist. Asus ju Jeesus Laatsarust tervendama alles Maarjaga kohtumise järel. Evangelist Luukas kirjeldab üht teist Jeesuse külaskäiku Laatsaruse majja.

Aga kui nad teed käisid, astus Jeesus sisse ühte külla. Keegi naine, Marta nimi, võttis ta vastu. Ja sel naisel oli õde, keda hüüti Maarjaks. Maarja istus maha Issanda jalgade juurde ja kuulas tema kõnet. Marta aga oli ametis mitmesuguste toimetustega. Ja ta tuli Jeesuse juurde ning ütles: "Issand, kas sa ei hooli sellest, et mu õde jättis mu üksinda toimetama? Ütle talle nüüd, et ta tuleks mulle appi!"

Aga Issand vastas talle: "Marta, Marta, sa muretsed ja vaevad ennast paljude asjadega, aga tarvis on vaid üht. Maarja on ju valinud hea osa, mida ei võeta temalt ära."

Ka nädal enne Jeesuse vahistamist on Laatsaruse õel Maarjal üpriski suur roll täita, sest just tema käitumise tagajärjel tekibki sõnelus õpetaja ja tema jüngri Juudase vahel. Johannes, kes Juudast eriti põlgas, kirjeldab vahejuhtumit nii:

Nad tegid siis temale seal lõunasöögi ja Marta teenis. Laatsarus aga oli üks neist, kes koos Jeesusega lauas istusid. Maarja võttis nüüd naela ehtsat nardisalvi, võidis Jeesuse jalgu ja kuivatas neid oma juustega, ning koda täitus salvi lõhnast. Aga üks tema jüngritest, Juudas Iskariot, kes valmistas teda ära andma, ütles: “Miks seda salvi ei ole kolmesaja teenari eest müüdnud ja raha antud vaestele?”[---]

Siis ütles Jeesus: “Jäta naine rahule, et ta seda hoiaks minu matmise päevaks. Vaesed on ju alati teie juures, aga mind ei ole teil alati.”

Laatsarus ja tema õed Marta ja Maarja esinevad väga paljude kunstnike taiestel. Laatsaruse elluäratamine on paelunud mitmel korral suurt hollandlast **Rembrandti** (1606–1669). Üks seda temaatikat käsitlev õlimaal on praegu USA-s Los Angelese County Muuseumis. Nagu Rembrandti puhul ikka, suundub kõrvalt tulev valgus tegelasele, keda kunstnik soovib eriliselt esile tuua. Siin on selleks Laatsaruse õde Maarja. Kristus seisab lahtise haua kohal, üks käsi üles tõstetud, teine all; Laatsarus kergitab end kirstus. Ei puudu ka sellele kunstnikule nii omane kõrvaline atribuutika⁴, mille hulgas on hästi eristatav tõenäoliselt Laatsarusele kuuluvad mõõk ja kiiver.

Itaalia hilisgootikat esindava **Giotto** freskol Arena kabelis Padovas näeme Laatsarust juba püsti, kuid ta ei saa veel kõndida ja vajab tuge kõrvalseisjailt. Jeesuse jalge ees põlvitavad kaks inimest. Esimene neist on kindlasti Laatsaruse õde Maarja. Jeesus osutab kahe sõrmega Laatsarusele. Hetke ülevust põhjustavad kaks asjaolu: erakordse inimese – Messia – kohaolek ja imetegu, mille ta just kõigi kohalolijate silme all on korda saatnud.

Rubensi (1577–1640) maalil “Kristus Marta ja Maarja majas” (originaal on Dublinis) näeme Martat hetkel, mil ta kurdab Jeesusele oma õe laiskust. Tal on põll ees, tema käed kõnelevad ilmekalt: “Õpetaja, ütle ometi, et Maarja mulle appi tuleks!” Huvitav on selle teose tagafoon, mille maalis Jan Brueghel (kuulsa Pieter Bruegheli poeg). Teos valmis aastal 1628, kui Rubens oli juba nii kuulus, et maalis üksnes peategelasi, muud üksikasjad laskis ta lõuendile kanda kas õpilastel või abilistel. Selle teose loodus ei meenuta üldse Jeruusalemma ümbrust. Tegevus toimuks nagu hoopis põhjamaal, ka Laatsaruse maja arhitektuur viitab Euroopale.

Rubens. *Kristus Marta ja Maarja majas*. Rahvusgalerii, Dublin

Velázquez. *Jeesus Marta ja Maarja majas*. Rahvusgalerii, London

Hispaania barokkmaali üks suurimaid esindajaid **Diego Velázquezi** (1599–1660) maalil “Jeesus Marta ja Maarja majas” (*originaal on Londonis*) näeme suures plaanis Martat, kes askeldab köögis. Jeesust ja Maarjat näeme vestlemas üksnes peeglis. Manitseja rollis ei ole siin Jeesus, vaid keegi vanem daam (ehk õdede ema?), kes nagu kordaks Jeesuse sõnumit: “Marta, sa vaevad end valede asjadega!”

⁴ **atribuutika** – juurdekuuluvad esemed

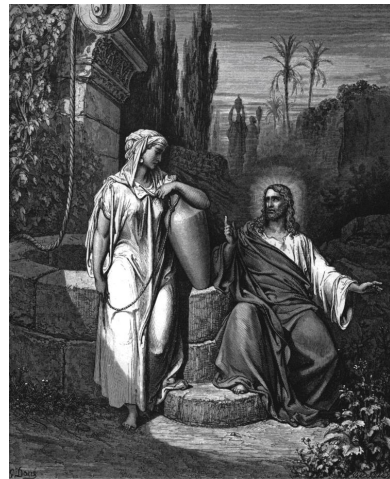
MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Kes oli Laatsarus ja millega läks ta kristluse ajalukku?
2. Miks ei kasutata Laatsaruse puhul austavat nimetust *apostel*?
3. Jeesus oli galilealane (ta pärines Galilea linnast Naatsaretist). Kus elas Laatsarus?
4. Ühest Laatsaruse õest on saanud vaimse töö sümbol. On see Marta või Maarja?
5. Millise töö tegijat sümboliseerib Laatsaruse teine õde? Kes olnuks ta tänapäeval?
6. Kumba kahest Laatsaruse õest eelistas Jeesus?
7. Uues Testamendis on mitmeid Maarja-nimelisi naisi. Nimeta neist kolm kõige kuulsamat.
8. Laatsaruse õde Maarja põhjustas tüli Jeesuse ja Juuda vahel? Millest see tüli alguse sai?
9. Millega see tüli lõppes?
10. Mis sa Juudasest?

4. SAMAARLANNA KAEVU ÄÄRES, ABIELU RIKKUNUD NAINE JA SEBEDEUSE POEGADE EMA SALOOME

Duccio. *Kristus ja samaarlanna*.
Thyssen-Bornemisza Muuseum, Madrid

Gustave Doré. *Samaarlanna annab juua Jeesusele*. Piibli illustratsioon

Samaaria paiknes Kesk-Palestiinas, Galilea ja Juudamaa vahel. Samaarlased olid kohalike iisraellaste ja nendega segunenud babüloonia-arama kolonistide järeltulijad. Paabeli vangipõlvest naasnud õigeusklikud juudid suhtusid neisse põlglikult. Kuigi keeleliselt oli tegemist sugulusrahvaga, pidasid juudid neid paganatega ühel pulgal olevaiks. Samaarlastega koos süüa või juua oli keelatud. Jeesus aga suhtus neisse sümpaatiaga – seda võib pidada omamoodi vastuhakuks. Uues Testamendis eelistab ta mitmel korral neid vähemuse esindajaid oma rahvuskaaslastele. Veelgi enam: just ühele noorele samaarlannale, keda ta kohtab kaevu juures, tunnistab ta esmakordselt, et on Messias. Nüüd tsiteerime Johannese evangeeliumi:

Naine ütles temale: “Ma tean, et tuleb Messias, keda nimetatakse Kristuseks. Kui tema tuleb, siis ta kuulutab meile kõik. Jeesus ütles talle: “Mina, kes ma sinuga räägin, olengi see.” Siis jättis naine oma veekannu sinna ning läks tagasi külla ja ütles inimestele: “Tulge vaadake inimest, kes ütles mulle kõik, mis ma olen teinud! Kas mitte tema pole Messias? ... Kui siis samaarlased tulid tema juurde, palusid nad teda jääda nende juurde. Ja Jeesus viibis seal kaks päeva.

On täiesti loomulik, et see emotsionaalne Uue Testamendi episood on vaimustanud ka kunstigeeniusi. Siit on saanud inspiratsiooni Giorgione, Tizian, Philippe de Champaigne, Guido Reni jpt.

* * *

Kui evangelist Johannes oleks Jeesuse elust kirjutanud üksnes alljärgneva väikese loo, piisanuks ka sellest, et meile tõestada, kui erakordne inimene oli tema õpetaja. Lugu ise on järgmine.

Aga Jeesus läks Õlimäele. Kuid koidu ajal tuli ta tagasi pühakotta ning kogu rahvas tuli tema juurde ning ta istus ja õpetas neid.

Aga kirjatundjad ja variserid tõid abielurikkumiselt tabatud naise, panid ta keskele seisma ja ütlesid Jeesusele: “Õpetaja, see naine tabati abielurikkumiselt. Mooses on Seaduses käskinud niisugused kividega surnuks visata. Mida nüüd sina ütled?”

Aga seda ütlesid nad teda proovile pannes, et nad saaksid teda süüdistada. Jeesus kummardus ja kirjutas sõrmedega maa peale. Aga kui nad küsid peale käisid, ajas Jeesus enese sirgeks ja ütles neile: “Kes teie seast ei ole pattu teinud, visaku teda esimesena kiviga!”

Ja ta kummardus jälle ja kirjutas maa peale.

Ja seda kuuldes lahkusid nad üksteise järel, vanematest alates, jäid üksnes tema ja keskel seisev naine.

Jeesus ajas enese sirgu ja ütles talle: “Naine, kus nad on? Kas keegi ei ole sind surma mõistnud?”

Tema ütles: “Ei keegi, Issand!”

Aga Jeesus ütles: “Ega minagi mõista sind surma. Mine, ja nüüdsest peale ära enam tee pattu.”

Kuid huvitavam töö selle Johannese evangeeliumi teemal pärineb suurimalt prantsuse kunstnikult **Nicolas Poussinilt** (1594–1665). Maal kannab nime “Kristus ja abielu rikkunud naine” ja see asub Louvre’is. Poussin, kes nii armastas maalida ideaalmaastikke, on siin taustaks maalinud linnavaate. Miks ei võinuks Jeruusalemmas tol ajal olla just selline kreekarooma stiilis palee, nagu näeme pildi paremal serval? Oli ju Palestiina Rooma koloonia. Selle maali puhul on eriti paeluv teose kompositsioon: paremal näeme 5 tegelast ja ka vasakul 5 tegelast; Jeesus ja patustanud naine asuvad keskel ning nende taha on kunstnik paigutanud veel juhusliku mööduja, kelleks ta on valinud sülelapsega noore ema. Kõik on siin tasakaalus, miski pole liigne, kuid midagi ei jää ka puudu. Uue Testamendi liigutav stseen on leidnud Poussini näol geniaalse illustraatori.

Poussin. Kristus ja abielu rikkunud naine. Louvre

Väga huvitav on ka **Lucas Cranach vanema** (1472–1553) maal, mis kannab samuti nime “Kristus ja abielu rikkunud naine” (originaal asub Budapestis). Just selle kunstniku loodud “patuse naise” süüdistajad meenutavad neid varisere, kelle kohta Jeesus ütles:

... Häda teile, kirjatundjad⁵ ja variserid, te silmakirjatsejad, sest te puhastate karika ja liua väljastpoolt, aga seest on need täis riisumist ja aplust! Sa sõge variser! Puhasta ennem karikas seestpoolt, et see ka väljast saaks puhtaks!

Inglise keeles kutsutakse seda kunstiajaloo temaatikat WOMAN TAKEN IN ADULTERY ja prantsuse keeles FEMME ADULTÈRE.

* * *

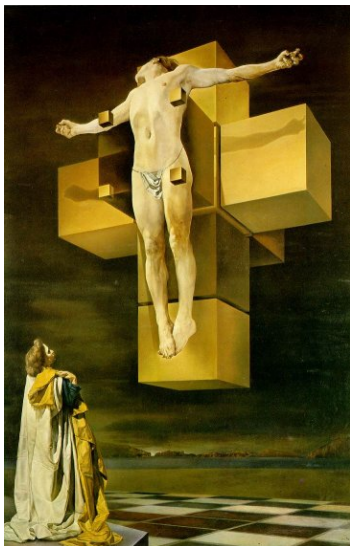
Naatsaretist lahkumise järel sai Jeesuse kodukohaks **Kapernaum** – väike alev Galilea järve ääres. Seal elas päris jõukas kalur, kellel oli kaks poega: Jaakobus ja Johannes. Mõlemast said Jeesuse tulihingelised jüngrid. Ka poiste ema Saloome⁶ oli Jeesusesse kiindunud ja saatis teda kuni Kolgatani.

Sündiv religioon oli mitmeski mõttes sarnane naiste ja lastega. Oli ju Sebeduse poeg Johannes alles neljateistkümnene, tema vend Jaakobus mõned aastad vanem. Pärimuse järgi oli ka Toomas vaid kuueteistkümnene. Sõpruskonnas oli vaid üks vanem liige – neljakümnene Peetrus. Kõik viitas sellele, et just Peetrus tõuseb võrdsete seas esile kui teistest tähtsam. Jeesus elas tema juures ja jutlustas tema paadis.

Kuna sõpruskond elas Jumala riigi saabumise ootuses, mõeldi ka tulevikule. Harimatute inimeste arvates oli Jumala riik lihtsalt uus ühiskondlik kord, kus kuningaks saab Jeesus ja ministrite kohad lähevad jagamisele 12 jüngrid vahel. Siit ka Saloome mõte oma poegadele paremad kohad välja kaubelda. Niisugusest korruptiivsest mõttest haaratuna kutsuski ta ühel päeval Jeesuse kõrvale ja anus temalt kahte aukohta oma poegadele. Matteus räägib sellest näotust juhtumist nii:

Siis astus Sebeduse poegade ema koos oma poegadega Jeesuse juurde, kummardas ja palus temalt midagi. Jeesus küsis: „Mida sa tahad?” Naine ütles talle: „Ütle, et need mu kaks poega istuksid su Kuningriigis üks su paremal ja teine su pahemal käel!”

Aga Jeesus kostis: „Teie ei tea, mida te palute. Kas te võite juua karikast, mida minul tuleb juua?” Nemad vastasid talle: „Võime küll!” Jeesus ütles siis neile: „Küllap te joote minu karikast, kuid istuda mu parmal või pahemal käel – ei ole minul seda anda, vaid see antakse neile, kellele mu Isa selle on valmistanud.”

Salvador Dalí. Ristilöömine. Metropolitan muuseum. New York

Seesugune tulusate kohtadega kauplemine pahandas ülejäänud kümmet jüngrid. Tõelise pedagoogina püüab Jeesus Sebeduse poegi teiste jüngritega lepitada järgmiste sõnadega: „Kes iganes teie seas tahab saada suureks, olgu teie teenija, ja kes iganes teie seas tahab olla

⁵ Kirjatundjate all mõeldakse Uues Testamendis judaismi ideolooge, Juudamaa kohaliku võimu esindajaid.

⁶ NB! Mitte segi ajada printsess Saloomega, kes ema pealekäimisel hukutas Ristija Johannese.

esimene, olgu teie sulane, nii nagu Inimese Poeg ei ole tulnud, et lasta ennast teenida, vaid et ise teenida ja anda oma elu lunaks paljude eest.”

MÕTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Milline tähtsus kristluse ajaloos on tundmatul samaarlannal kaevu ääres?
2. Kus paiknes Samaaria? Kes olid samaarlased ja kuidas nad juutidega läbi said?
3. Jeesuse kodumaa Palestiina oli neil päevil jaotatud kolmeks: põhjas paiknes Galilea ja keskel Samaaria. Kuidas nimetati kõige lõunapoolsemat juutidega asustatud Palestiina osa?
4. Mida tegid Jeesuse päevil õigeusklikud juudid naistega, kes tabati abielurikkumiselt?
5. Kuidas toimivad tänapäeval eestlased, kui üks abikaasast abielu rikub?
6. Kuidas ütles Jeesus neile, kes olid juba valmis eksinud naist hukkama?
7. Mida arvad Jeesuse suhtumisest kirjeldatud juhtumisse?
8. Kuidas toimiksid sina, kui kuuled oma tulevase abikaasa truudusetusest?
9. Mitmed ajaloolased on arvanud, et Jeesus oli kirjaoskamatu. Milline vastloetud teksti lause tõestab, et Jeesus tundis kirja?
10. Kes oli Sebedeuse poegade isa? Kes olid Sebedeuse pojad?
11. Sebedeuse poegade ema Salome soovis oma hoolet eest Jeesuselt üht teenet. Millist?
12. Kuidas Jeesus Sebedeuse pojad teiste jüngeritega ära lepitaski?

5. KOLM MAARJAT RISTIPUU ALL

Mantegna. *Kolgata* (detail). Louvre

Kui Jeesus reede pärastlõunal Kolgata mäel risti löödi, olid kõik jüngrid peale alaealise Johannese laiali jooksnud. Aga truud galilealannad, kes olid talle Jeruusalemma järgnenud ja kogu aeg tema eest hoolt kandnud, ei jätnud teda maha. Johannes ütleb oma evangeeliumis nii:

Aga Jeesuse risti juures seisis tema ema ja tema ema õde Maarja, kes oli Kloopase naine ja Maarja Magdaleena.

Kui nüüd Jeesus nägi risti kõrval seismas oma ema ja jüngerit, keda ta armastas, siis ta ütles emale: „Naine, vaata, see on su poeg!” Seejärel ütles ta oma jüngerile: „Vaata, see on su ema! Ja selsamal tunnil võttis jünger ta enda juurde.

Pärast seda ütles Jeesus, teades, et kõik on juba lõppenud, et Kiri läheks täide: „Mul on janu!” Seal seisis äädikat täis anum. Nad torkasid nüüd äädikaga immutatud käsna iisopi roo otsa ja ulatasid selle tema suu juurde.

Kui nüüd Jeesus oli võtnud äädikat, ütles ta: „See on lõppenud!” Ja langetanud pea, heitis hinge.

Millegipärast ei nimeta evangelist Johannes teise naiste hulgas oma ema Saloomet, kes kunagi just temale Jeesuselt uues Jumalariigis tulusamat kohta välja kauples. Matteus, kes ju samuti Jeesust isiklikult tundis, ütleb oma evangeeliumis nii:

Aga seal oli toimuvat eemalt vaatamas palju naisi, kes olid Jeesusele järgnenud Galileast alates teda teenides, nende seas Maarja Magdaleena ja Jakobuse ja Joosepi ema Maarja ja Sebeduesuse poegade ema.

Ka Markus ütleb sama:

Aga seal oli ka naisi toimuvat eemalt vaatamas, nende seas Maarja Magdaleena ja Maarja, Jaakobus Noorema ja Joosese ema ning Saloome, kes olid talle järgnenud ja teda teeninud, kui ta oli Galileas, ja palju teisi naisi, kes olid koos temaga tulnud üles Jeruusalemma.

Evangelist Luukas nimepidi ühtegi naist ei nimeta. Tal on kirjas vaid:

Ja kogu rahvahulk, kes oli tulnud seda pealt vaatama, lõi sündivat nähes endale vastu rindu ja pöördus tagasi. Aga kõik, kes Jeesust tundsid, olid jäänud seisma eemale, samuti naised, kes olid käinud temaga kaasas Galileamaalt alates, ja nad nägid seda.

Risti kohale kinnitati rooma kombe kohaselt tahvel, millel seisis kolmes keeles, heebrea, kreeka ja ladina keeles: JUUTIDE KUNINGAS. (Kujutavas kunstis on tahvlil tihti üksnes neli tähte INRI, mis on lühend ladinakeelsetest sõnadest *Iesus nazarenus rex iudaeorum* – Jeesus naatsaretlane, juutide kuningas.) Seesugune väljend riivas ja solvas juudi rahvast. Paljud möödunud, kes seda lugesid, tundsid, et see haavab neid. Preestrid püüdsid Pontius Pilatust veenda sõnastust ümber tegema, nii et sealt loeks välja ainult, et Jeesus ise oli ennast juutide kuningaks nimetanud. Aga Pilatus, kes oli kogu sellest loost juba tüdinud, keeldus kirja muutmast.

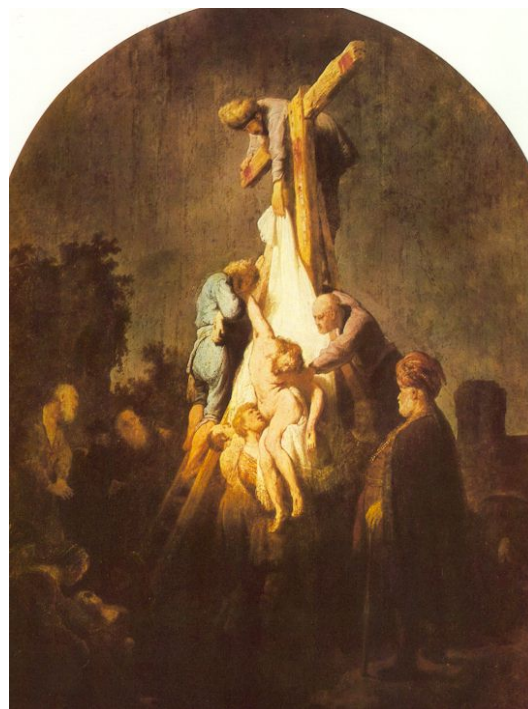
Jeesus vaevles ristil pikki tunde ja heitis hinge õhtu hakul. Seda päeva nimetavad kristlased Suureks Reedeks ja see on üleüldine leinapäev. Sel päeval on kohatu tantsupidusid ja muid lõbusaid üritusi korraldada.

Õhtul läks Jeesuse hea tuttav Arimaatia Joosep paluma Pilatust, et tal lubataks sõbra surnukeha ristilt maha võtta ja juudi kombe kohaselt maha matta.

Belgia linna Antverpenisse sattudes astuge kindlasti sisse ka katedraali. Siin saate imetleda ühe suurima barokkmaalija **Peter Paul Rubensi** (1577–1640) suurt maali, millel on kujutatud Kristuse ristilt võtmist. Tööst õhkub ääretut siirust ning kaastunnet. Väga õnnestunud on ka maali diagonaalile üles ehitatud kompositsioon. Arimaatia Joosep seisab redelil (punane müts peas) ja hoiab ühe käega surilina. Jeesuse veritseva haavaga jalga toetab üks kolmest Maarjast. Punases rüüs nooruke evangelist Johannes hoiab kätel armastatud õpetaja keha, kes nagu polekski surnud, vaid mõneks tunniks sügavasse unne vajunud, et peagi taas asuda inimestele õnnistust jagama.

Rubens. *Ristilt võtmine*.
Antverpeni katedraal, Belgia

Rembrandt. *Ristilt võtmine*. Vana
Pinakoteek, München

Jeesuse ristilt võtmist on oma taiestel kujutanud väga paljud kunstnikud. **Rembrandtil** (1606–1669) on kolm “Kristuse ristilt võtmist” (kaks Münchenis, üks Washingtonis). Kõigile kolmele tööle on iseloomulik just sellele suurele kunstnikule omane nn keldriluugivalgus, mis nendel piltidel on suunatud Jeesuse surnukehale. Kindlasti on suure hollandlase ristilt võtmise stseen kujutatud palju realistlikumalt kui Rubensi vastmainitud töös. Rembrandti Kristus on tõesti surnud. Sellele viitab Jeesuse käte, jalgade ning kogu keha lõtvus. Kahel tööl ei osale Arimaatia Joosep ühises ettevõtmises. Ta seisab kõrval ja vaatab sündmust pealt ning abistab teisi oma nõuannetega.

Michelangelo. *Pietà*.
Peetri kirik, Rooma

Michelangelo. *Pietà*. Toomkiriku
muuseum, Firenze

Sõna PIETÀ on itaalia keeles ‘vagadus, kaastunne’. Sellist nime kannavad kunstiteosed, mis kujutavad surnud Jeesust süles hoidvat ning leinavat Maarjat. Neist kõige kuulsam on

kindlasti **Michelangelo** (1475–1564) marmorskulptuur, mille originaal asub Peetri kirikus Vatikanis. Tegemist on tema esimese loominguperioodi kõige harmoonilisema tööga. Tahtmatult langetab iga inimene selle meistritöö ees pea, sedavõrd lummab meid geniaalse kunstniku sõnum: pole suuremat kaotust siin ilmas kui oma lapse surm. Suurmehel on ka teine, lõpetamata “Pietà”, mille kunstnik on loonud oma hauamonumendi jaoks. Praegu on see töö Firenze toomkiriku muuseumis. See skulptuur on huvitav veel selle poolest, et Kristuse keha toetab seal Michelangelo ise. Selle autoportree järgi võib järeldada, et kunstnik võrdles oma eluteed Kristuse kannatustega Kolgatal.

Raphael. *Jeesus ristil*. Rahvusgalerii, London

MÖTLE VÕI UURI JÄRELE!

1. Kes on Uue Testamendi nelja evangeeliumi autorid?
2. Kes neist neljast autorist tundsid Jeesust isiklikult ja kes panid kirja (või lasid kirja panna) oma tekstid teiste ütluste järgi?
3. Kuidas seletad seda, et neli evangelisti Kolgata sündmusi nii erinevalt kirjeldavad?
4. Millise evangelisti mälestused Kolgata sündmustest on kõige usutavamad?
5. Kas sõnad evangelist, apostel ja jünger on sünonüümid? Põhjenda!
6. Jeesus uskus, et tema õpetust, mis lasub ligimesearmastusel, ei ole võimalik kirja panna ja jättiski selle kirja panemata. Miks evangelistid tema õpetuse lõpuks ikkagi kirja panid?
7. Mida tähendab künka nimi Kolgata?
8. Kujutavas kunstis on ristilöödud Jeesuse pea kohal tihti tahvel tähtedega INRI. Kuidas dešifreerid neid tähti?
9. Kui kaua Jeesus ristipuul vaevles?
10. Mis juhtus Kolgata sündmustele järgneva pühapäeva hommikul?
11. Kuidas me nimetame Jeesuse surmapäeva ja kuidas me nimetame sellele järgnevat pühapäeva?
12. Millised kunstiteosed kannavad nime PIETÀ? Mida see sõna tähendab?
13. Michelangelol on kaks kuulsat **Pietà**'d. Mille poolest need kaks skulptuuri erinevad?